

Petr Juřina: Antická souhvězdí jako kulturní fenomén, disertační práce, Ústav klasické archeologie, Filozofická fakulta Karlovy univerzity v Praze, obor Historické vědy – Klasická archeologie, Praha 2012, 118 stran,

Petr Juřina se ujal úkolu, který náleží ve světovém bádání k jednomu z vůbec nejobtížnějších možných směrů. K řešení příslušných otázek totiž musí badatel disponovat jak znalostmi z oborů historických a filologických, tak i vědomostmi z oblastí věd exaktních. Jde tedy o práci velmi náročnou a lze jen uvítat, že se český badatel odvážil zvolit právě takovou tematiku.

Autor pojednává ve své práci především o původu astronomické tradice, zachycené antickými spisy, kdesi ve střední či severní Mezopotámii v období pravěku, vycházejí přitom především z poznatků moderní astronomie. Táže se dále, do jaké míry můžeme počítat se vznikem poměrně spolehlivých astronomických poznatků již v předliterárním období vývoje lidstva, a na tuto otázku odpovídá – zřejmě správně – kladně. Poukazuje přitom na evropské archeologické nálezy od paleolitu až po dobu bronzovou. Na to se podrobně zabývá pěstováním astronomie v helénistické Alexandrii a především císařském Římě. Teze úvodní části, že totiž hvězdná mapa antického světa musela podle umístění „prázdného místa“ vzniknout kdesi ve střední či severní Mezopotámii někdy mezi lety 4320-2160 před naším letopočtem, si v každém případě zaslouží naší pozornosti (o nejstarších dějinách mezopotamské astronomie viz nyní podrobně Gary Thompson: <http://members.westnet.com.au/gary-david-thompson/page9p.html>, s obsírnou bibliografií, cit. 23. 5. 2012).

Na poli bádání o kulturní výměně mezi blízkovýchodními civilizacemi a antickým světem, mj. při přebírání astronomických poznatků, bylo v poslední době vykonáno mnohé. Vešlo například ve známost, že popisy řady souhvězdí a zvláště dvanácti zvířetníkových znamení v díle Eudoxa z Knidu (4. století př. n. l.), zřejmě prozrazují vliv babylonských informací, z nichž čerpal. Ve století následujícím užil k určení délky roku cyklu zatmění nebeských těles babylonského původu (tzv. cyklus *saros*) proslulý Aristarchos ze Samu, aniž bychom ovšem tušili, jak se babylonské astronomické poznatky k Řekům dostaly. Sám Hipparchos potvrzoval svými pozorováními Měsíce platnost starších výpočtů babylonských hvězdářů. Jak on, tak později i Klaudios Ptolemaios zjevně disponovali seznamem zatmění Měsíce sahajícím do velmi vzdálených období, měřitelnými na století. Badatelé připouštějí, že šlo o záznamy babylonských hvězdářů (zachovány pro léta 652 př. n. l. – 130 n. l.), kteří od 26. února roku 747 př. n. l. pravidelně zaznamenávali nejvýznamnější úkazy na hvězdné obloze.

Jak se tyto informace k Řekům dostaly, nevíme přesně. Pozdní zpráva Simplikiova ze 6. století n. l. hovoří o nařízení Alexandra Makedonského jeho kronikáři Kallisthénovi z Olynthu přeložit historické astronomické spisy a o tom, že překlad poslal Kallisthénés svému strýci Aristotelovi. Další možnost představují doložené pobyty a působení rodilých Babyloňanů v řeckém světě. Tak měl proslulý Béróssos ve 3. století př. n. l. založit na Kóu astrologickou školu, uvádí se též Babyloňan Sudines, působivší v téže době na dvoře pergamského vládce Attala I. Sótéra¹.

¹ K tomu všemu viz Asger Aaboe, *Episodes from the Early History of Astronomy*, New York: Springer, 2001; Alexander Jones, The Adaptation of Babylonian Methods in Greek Numerical Astronomy, *Isis*, 82(1991), 441-453,

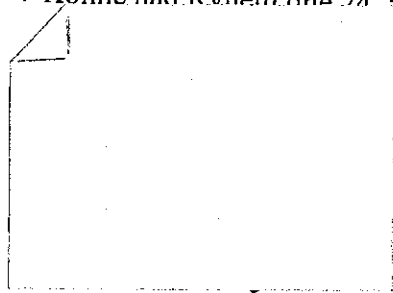
Podrobné studie byly rovněž věnovány zvířetníku z egyptské Dendery, sice pozdního, ale podle obecného mínění shrnujícího starší astronomické znalosti².

V oblasti evropské pramenné základny mohlo být možná připomenuto, že podle hypotézy archeologa Venceslase Kruty, specialisty v oboru kultury laténské a keltského umění, a italské astronomky Sylvie Cernuti lze rozmístění očí v síti tvořené dračími těly na keltské konvici z Brna-Maloměřic identifikovat se souhvězdími oblohy viditelné v zeměpisné šířce Brna kolem roku 280 př. n. l. Na jedné straně nádoby lze tak určit hvězdy Letního trojúhelníku na letní obloze, na straně protilehlé souhvězdí Býka na obloze zimní. Malé protáhlé kování umístěné pod uchem nádoby je totožné se souhvězdím Blíženců³.

Je třeba podotknout, že v česky psané literatuře se autor orientuje dobře. Totéž platí o oblasti archeologie, kde se Petr Juřina pohybuje s jistotou nepochybně získanou dlouholetou praxí terénního badatele. Též pasáže o astronomii v Alexandrii a Římě jsou, pokud mohu soudit, napsány kvalifikovaně.

Na závěr konstatuji, že práce Petra Juřiny „Antická souhvězdí jako kulturní fenomén“ splňuje podle mého názoru nároky, kladené zákonnými předpisy na práci disertační, a doporučuji postoupit ji k řízení k udělení příslušného titulu.

V Kolíně nad Rýnem dne 24. 5. 2012.

prof. PhDr. Petr Charvát
Katedra blízkovýchodních studií
Filozofická fakulta Západočeské univerzity v Plzni
Poštovní adresa:
Univerzitní 8
306 14 Plzeň

přetištěno in Michael Shank (ed.), *The Scientific Enterprise in Antiquity and the Middle Ages*, Chicago: Univ. of Chicago Press 2000; Franz X. Kugler, *Die Babylonische Mondrechnung*, Freiburg im Breisgau 1900; Otto Neugebauer, *Astronomical Cuneiform Texts*. 3 volumes. London: 1956; 2nd edition, New York: Springer, 1983 (obvyklá zkratka ACT); George J. Toomer, Hipparchus and Babylonian Astronomy, in Erle Leichty, Maria deJ. Ellis, and Pamela Gerardi (edd.), *A Scientific Humanist: Studies in Memory of Abraham Sachs*, Philadelphia: Occasional Publications of the Samuel Noah Kramer Fund 9, 1988, 353–362; Rita Watson and Wayne Horowitz, *Writing Science Before the Greeks: A Naturalistic Analysis of the Babylonian Astronomical Treatise MUL.APIN*, Leiden: Brill Academic Publishers 2011.

² Éric Aubourg, *La date de conception du temple d'Hathor à Dendérah*, BIFAO, 1995; Sylvie Cauville, *Le temple de Dendérah*, IFAO, 1995; ead., *Le temple d'Isis à Dendérah*, BIFAO, 1995; ead., *Le zodiaque d'Osiris*, Louvain: Peeters, 1997.

³ Venceslas Kruta, *La cruche celte de Brno*, Dijon 2007.